

DOI 10.51558/2490-3647.2024.9.1.301

UDK 811.163.4*3'373.4

Primljeno: 26. 02. 2024.

Pregledni rad
Review paper

Halid Bulić

SKRAĆENICE U SMS PORUKAMA NA BOSANSKOM JEZIKU

U radu se predstavljaju skraćenice koje se koriste u SMS porukama na bosanskom jeziku. Skraćenice zabilježene u analiziranom korpusu raznovrsne su po porijeklu, mehanizmima skraćivanja, morfološkim i sintaksičkim osobinama. Prepoznate skraćenice najprije su razvrstane s obzirom na jedinice čijim su skraćivanjem nastale – na skraćenice nastale od riječi (imenica, pridjeva, zamjenica, brojeva, glagola, priloga, prijedloga, veznika, riječca) i na skraćenice nastale od grupa riječi ili rečenica, odnosno iskaza. Unutar tako određenih grupa razdvojene su i opisane skraćenice s obzirom na način skraćivanja kojim su postale. Skraćenice u SMS porukama u nekim se slučajevima tvore u skladu s pravilima skraćivanja u standardnom jeziku, ali obično odstupaju od normiranih oblika. Iste riječi i konstrukcije mogu se skraćivati na više različitih načina, a skraćenice najčešće variraju u pogledu upotrebe velikih i malih slova te pisanju ili izostavljanju tačke na kraju. Skraćenice najčešće nastaju finalnom elizijom, odnosno izostavljanjem završetka riječi i svođenja riječi na početak. Također nastaju i svođenjem riječi na prvo slovo i još neka za značenje značajna slova u unutrašnjosti ili na kraju riječi. U korpusu nije pronađena nijedna riječ bosanskog jezika u kojoj se brojke i slova koriste kao logogrami ili se ugrađuju u veće izraze koji se čitaju kao rebusi. Naročito zanimljiva pojava u skraćivanju jeste značenjski nemotivirano umnožavanje grafema na kraju pojedinih skraćenica. U korpusu je potvrđen znatan broj skraćenica nastalih ispuštanjem samoglasnika i ponekog suglasnika te svođenjem samo na neke suglasnike.

Ključne riječi: skraćenica; kratica; SMS; tekstizam; bosanski jezik

1. UVOD

1.1. Prva SMS poruka poslana je 1992. godine, a desetak godina nakon toga SMS-ovi su počeli postajati masovna pojava i svakodnevni oblik komunikacije milijardi korisnika. U jeziku SMS poruka zapažen je niz osobina po kojima se one razlikuju od drugih oblika komunikacije pa su postale tema mnogih lingvističkih istraživanja u svijetu.¹ Jedna od upadljivijih osobina SMS komunikacije jeste velik broj primjera skraćivanja riječi, sintagmi i rečenica. To je ujedno i najbolje istražena osobina SMS poruka u jezicima svijeta. Skraćenice riječi i rečenica karakteristične za SMS komunikaciju u literaturi se obično nazivaju *tekstizmi*.²

U bosnističkom su SMS poruke kao jezička pojava prošle *skoro* nezapaženo. Do 2023. godine o ovoj su temi objavljena samo dva rada, oba o skraćivanju: “Skraćivanje riječi u kratkim tekstualnim porukama (SMS-ovima) na bosanskom jeziku” Amele Šehović (2012) i “Skraćenice u tekstualnim porukama” Edne Klimentić (2016). Osim tih radova, danas postoji još jedino *Sarajevski korpus SMS poruka na bosanskom jeziku* (Bulić i dr. 2023), koji sadrži 10.000 autentičnih poruka, i njegova pojava može biti poticajna za buduća istraživanja. U ovom ćemo radu predstaviti rezultate istraživanja skraćivanja riječi i konstrukcija u *Sarajevskom korpusu*. Cilj je rada prepoznati skraćenice u SMS porukama i opisati njihovo porijeklo, mehanizme skraćivanja i relevantne morfološke i sintaksičke osobine.

1.2. Iako ovo nije prvo istraživanje skraćivanja u SMS porukama na bosanskom jeziku, ono je opravdano zbog više razloga. Prije svega, zasnovano je na obilnim korpusnim podacima čija je metodologija sakupljanja jasna i koji su, u konačnici, provjerljivi. Podaci u istraživanju A. Šehović dobijeni su na osnovu ankete, a „informatore/ke za anketu odabrani/e su iz redova studentske populacije, otvorenije za bilo kakve jezičke promjene i inovacije, pa tako i na planu skraćivanja riječi” (Šehović 2012: 104), a podaci u tekstu E. Klimentić dobijeni su “analizom poruka nastalih kao rezultat prepiske među tinejdžerima (četnaestogodišnjaci)” (Klimentić 2016: 14). Ni za jedno istraživanje nije poznat broj niti lingvističko zaleđe ispitanika. S druge strane, *Sarajevski korpus* obuhvaća poruke poslana u razdoblju od 2002. do 2022. godine, a „pošiljaoci i primaoci poruka koje su uključene u *Sarajevski korpus*

1 Usp. Crystal (2008), Cougnon, Fairon (2014), Harper, Palen, Taylor (2005), Tagg (2012), Frick (2017) i dr.

2 Usp. definiciju *tekstizma* u Crystal (2008: 187): „Skraćeni oblik riječi distinktivan za pisanje poruka (*texting*), poput *c* za *see*, *txt* za *text*, *jk* za *just kidding* i *2day* za *today*. Neki od ovih oblika koriste se i u drugim načinima elektronske komunikacije”. Svi prijevodi u tekstu su naši.

SMS poruka na bosanskom jeziku veoma su raznovrsni i po dobi i po obrazovanju tako da je korpus prilično reprezentativan, iako je u suštini sakupljen oportunistički” (Bulić 2023: xiii).³ Stoga analiza *Sarajevskog korpusa* ima potencijal da dokaže postojanje većeg broja primjera i varijacija skraćivanja te pruži i značajne informacije o funkcioniranju SMS diskursa općenito. Osim toga, novo istraživanje omogućuje i komparaciju s podacima iz ranijih istraživanja, tj. dijahronijski uvid, na osnovu čega se može konstatirati razvoj ili posvjedočiti postojanje inovacija.

Zahvaljujući rezultatima ovog istraživanja bit će omogućeno poređenje pojave skraćivanja jezičkih jedinica u SMS porukama s njihovim skraćivanjem u drugim komunikacijskim “ekosistemima”, poput mejlova, aplikacija za instant dopisivanje ili internetskih foruma⁴. Također će biti moguće uspoređivanje stanja u bosanskom jeziku sa stanjem u drugim jezicima, naročito slavenskim, a među njima južno-slavenskim.⁵

Budući da *Sarajevski korpus* nije korpus standardnog jezika (Bulić 2023: xii), analiza skraćenih riječi i konstrukcija u njemu omogućit će i uspoređivanje dobijenih rezultata te analize s normativnim preporukama za skraćivanje ili skraćenicama zabilježenim u korpusima standardnog bosanskog jezika. Takav uvid u stvarne podatke može omogućiti bolje jezičko planiranje, tj. dati smjernice za realnije buduće normiranje. Analiza također može biti korisna za poučavanje pravopisa, jer može ukazati na to u kojoj mjeri i u kojim primjerima korisnici poruka prilikom skraćivanja riječi ne slijede ortografsku normu pa se onda na te primjere može pojačano ukazivati prilikom nastave i obuke.

Napokon, budući da se većina skraćenica zapaženih u analiziranom korpusu ne navode i ne tumače u priručnicima standardnog jezika, rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti za praktične svrhe: kao olakšanje prevodiocima koji prevode s bosanskoga ili učenicima koji bosanski uče kao drugi ili strani jezik.

1.3. Skraćenicama ćemo u ovom radu smatrati pojavnice potvrđene u korpusu koje se formalno mogu prepoznati kao dio ili spoj više dijelova neke riječi, spoja riječi ili rečenice, a čije je značenje potpuno jednako značenju te iste riječi, spoja riječi ili rečenice. Među njima ćemo razlikovati *obične skraćenice* ili *kratice*, „koje

3 Više podataka o *Sarajevskom korpusu SMS poruka na bosanskom jeziku* (Bulić i dr. 2023) može se saznati iz njegova *Predgovora* (Bulić 2023). Predgovor i uzorak korpusa dostupni su na: <https://www.ff.unsa.ba/files/CentarZaBHS/propisi/Sarajevo-Corpus-of-SMS-Messages-in-Bosnian.pdf>.

4 O skraćivanju na internetskim forumima v. Šehović (2016).

5 Za druge slavenske jezike usp.: Antolić (2014), Časar (2012), Michelizza (2008), Polovina, Jelić (2020), Shamyeva (2014), Tichá (2004), Važnik (2006), Jovanov, Sarafova (2011) itd.

postoje samo u pisanom tekstu, a u govoru se dekodiraju, odnosno izgovaraju (čitaju) kao pune riječi (kao da i nisu skraćene)” (R. Bulić 2022: 395) i *složene skraćenice (akronime)*, koji „nisu isključivo pravopisni problem, nego i problem morfologije, odnosno tvorbe riječi” a „nastaju spajanjem početnih dijelova (...) ili početnih slova dviju ili više riječi koje predstavljaju jednu značenjsku cjelinu” (ibid., 405).⁶

Jedinice prepoznate kao skraćenice razvrstavat ćemo najprije s obzirom na jedinice čijim su skraćivanjem nastale. Prvo ćemo predstaviti skraćenice nastale skraćivanjem jedne riječi, razvrstane s obzirom na vrstu riječi koja je skraćena. Slijedit ćemo “školski” redosljed vrsta riječi primijenjen u *Gramatici bosanskoga jezika* (Jahić, Halilović, Palić 2000): imenice, pridjevi, zamjenice, brojevi, glagoli, prilozi, prijedlozi, veznici, riječice.⁷ Potom ćemo predstaviti skraćenice nastale skraćivanjem spojeva riječi i rečenica, odnosno iskaza. Unutar tako određenih grupa razdvajat ćemo i opisivati skraćenice s obzirom na način skraćivanja kojim su postale.

Prezentacija činjenica mogla bi izgledati i drukčije: najprije prema načinima tvorbe (skraćivanja) pa onda unutar tako određenih cjelina na osnovu vrste jedinica koje se skraćuju. Prezentacije u kojima je način skraćivanja istaknut u prvi plan već su primijenjene u nekim ranijim radovima o skraćenicama u SMS porukama (usp. Šehović 2012; Polovina, Jelić 2020) i to je praktično u takvim istraživanjima, jer se u njima stavljaju u fokus *skraćivanje*, njegovi tipovi te odnos skraćivanja u standardnom jeziku i SMS porukama ili druge sociolingvističke pojave. U ovom radu fokus je stavljen na *skraćenice*, prije svega na njihove oblike i značenja, potom na varijacije i gramatičke osobine. Stoga je preglednije najprije razvrstavati skraćenice s obzirom na jedinice od kojih su postale, jer je vjerovatno da će unutar tako razvrstanih primjera biti očiglednije i njihove druge značajne osobine. S druge strane, to neće naškoditi predstavljanju načina skraćivanja, već će i njih učiniti vidljivijim unutar tako određenih grupa.

1.4. Značenja skraćenica prepoznatih u korpusu tumačit ćemo na osnovu obavijesti o značenju koje su ostavili informanti i na osnovu konteksta. Uz neke poruke u *Sarajevskom korpusu* informanti su ostavili napomene za koje su smatrali da bi mogle biti važne za razumijevanje poruke. Neke od tih napomena odnose se na tumačenje

6 U ovom radu termin *skraćenica* zadržavamo kao hiperonim terminima *kratica* i *složena skraćenica*. Za drukčije viđenje po kome se termin *skraćenica* koristi samo za pojave koje ovdje nazivamo *složenim skraćenicama* usp. Grebović (2003).

7 U analiziranom korpusu nema potvrda za skraćivanje uzvika. Je li skraćivanje uzvika teorijski moguće, zanimljivo je pitanje, ali se njime nećemo baviti ovom prilikom.

skraćenice, npr. “AP = Alipašino Polje” (00383)⁸, ali takvih napomena nema mnogo. U ostalim slučajevima za tumačenje skraćenica oslanjat ćemo se na kontekst. Za neke skraćenice dostupni kontekst je isključivo poruka u kojoj se pojavljuju. Poruke u *Sarajevskom korpusu* često su situacijski povezane, odnosno predstavljaju dijalog⁹, pa je dostupni kontekst za tumačenje skraćenica u takvim porukama cijeli dijalog. Nažalost, neke skraćenice nismo mogli protumačiti na osnovu uvida u dostupni kontekst, ali je takvih skraćenica malo.¹⁰

1.5. U ovom radu skraćenicama nećemo smatrati oblike koji su nastali izostavljanjem početka riječi (inicijalna elizija, afereza) ili izostavljanjem završetka riječi (finalna elizija, apokopa) ako se ti oblici koriste u svakodnevnom razgovornom jeziku, naprimjer: *net* (< internet), *bus* (< autobus), *manet* (< allahimanet), jer to nisu primjeri skraćivanja, već *isijecanja* (engl. *clipping*) (usp. Marković 2012: 88). Jedinice poput *reć* (< reći), *hajd* (< hajde), *ev* (< evo), *et* (< eto) također nećemo razmatrati, jer je njihovo uobličjenje uzrokovano fonetskom, a ne tvorbenom pojavom. Jedinice čija je osnova nastala redukcijom duže osnove pa onda dobila neki sufiks, poput: *hista* (< historija), *faks* (< fakultet), *kreda* (< kredit) primjer su tvorbe hipokoristika na način koji je u međunarodnoj lingvistici poznat kao *truncation* (usp. Marković 2012: 87), a ne skraćivanja.

Skraćeni geografski nazivi često se koriste u razgovoru na način koji izgleda kao upotreba hipokoristika. Takvi su primjeri zabilježeni i u *Sarajevskom korpusu*: *alpas* (< Alpaš < Ali-pašino Polje), *cvila* (< Čengić-Vila), *trebna* (< Trebević). Ni njih nećemo smatrati skraćenicama.

1.6. Prilikom istraživanja primijenjene su metode analize sadržaja (tj. korpusa), metoda klasifikacije (razvrstavanje skraćenica na grupe s obzirom na relevantne kriterije) te u ograničenom opsegu komparativna metoda. Gdje je relevantno, kompariraju se skraćenice prepoznate u korpusu s njihovim ekvivalentima u standardnom bosanskom jeziku, potom rezultati ovog istraživanja s rezultatima ranijih istraživanja skraćivanja u bosanskom jeziku.

8 Svaka poruka u *Sarajevskom korpusu SMS poruka na bosanskom jeziku* (Bulić i dr. 2023) ima jedinstveni petocifreni broj. U radu ćemo navoditi broj poruke samo u slučaju ako je veoma važno da bude naveden ili ako navodimo odlomak koji je cijela rečenica ili je veći od rečenice.

9 Povezane poruke u *Korpusu* uredno su označene strelicama.

10 To su skraćenice: *Av*, *BP*, *igm*, *MMI*, *N.T.*, *NIV*, *NK*, *pav*, *paz*, *PB*, *ps*, *SelamPS*, *Tpolje*.

2. ANALIZA I DISKUSIJA

2.1. U tekstu koji slijedi predstaviti ćemo skraćenice koje smo zapazili horizontalnim čitanjem u *Sarajevskom korpusu* (Bulić i dr. 2023). Predstaviti ćemo najprije skraćenice pojedinih vrsta riječi, a na kraju skraćenice nastale od grupa riječi i rečenica.

2.2. U korpusu je prepoznato najviše skraćenica koje su porijeklom od imenica. Najprije ćemo predstaviti one koje u sebi sadrže dijelove samo jedne riječi.

2.2.1. Mnoge skraćenice zabilježene u korpusu upotrijebljene su u obliku u kome su normirane ili u kome se koriste u svim funkcionalnim stilovima. One ne predstavljaju izrazitu odliku jezika SMS poruka, već pisanog jezika općenito. Među takvim se naročito ističu uobičajene oznake za mjerne jedinice, koje se u pravopisima označavaju kao simboli (usp. Halilović 2017: 111, R. Bulić 2022: 410): *gr* – gram, *h* – sat, *kg* – kilogram, *km* – kilometar, *l* – litar (u *Korpusu* i *lit.*), *m²* – kvadratni metar (u *Korpusu* zabilježena kao *m2*), *min* – minuta.

2.2.2. Najveći broj primjera skraćivanja jedne riječi u *Korpusu* zasniva se na svođenju riječi na njen početak. U standardnom jeziku riječ se prilikom takva skraćivanja može svesti na jedno slovo te na dva ili više slova, i to do prvog, drugog, trećeg ili četvrtog samoglasnika ili do kraja prvog, drugog ili trećeg sloga (usp. R. Bulić 2022: 395–400). Mnoge su skraćenice ostvarene u SMS-ovima prigodne, „nastaju u skladu s trenutnim potrebama osoba koje pišu” (Ibidem: 394), ali se formom uklapaju u obrasce po kojima nastaju i ustaljene skraćenice, odnosno u obrasce skraćivanja u standardnom jeziku. Amela Šehović takve jedinice naziva *kraticama nastalim slobodnim skraćivanjem*. „Kratice nastale na ovaj način skraćeno obilježavaju pojmove koji se obično pišu u svom punom obliku. No, kada se već skraćuju, primjenjuju se važeća pravopisna pravila” (Šehović 2012: 108, usp. 2016: 409).

2.2.3. Pravopisi preporučuju da se skraćenice koje predstavljaju početak pune riječi pišu s tačkom na kraju. U mnogim slučajevima tačka je u takvim skraćenicama napisana i u SMS korpusu: *bat.* – baterija, *Bug.* – Bugojno, *cet.* – četvrtak, *ef.* – efendija, *fen.* – fening, *g.* – godište, *Glav.* – Glavatičevo, *j.* – jezik (Bosanski j.), *knj.* – knjiga, *med.* – medicina, ali i medicinski, *op.* – operacija, *pet.* – petak, *polugod.* –

polugodište, *pred.* – predavanje, *por.* – poruka, *rac.* – račun, *telef.* – telefon, *ul.* – ulica.

Zanimljiv je slučaj skraćivanja riječi *punjenje* na *punjen.*, jer je riječ prekinuta usred digrafa *nj* – to svjedoči da se skraćivanje u nekim slučajevima vrši doslovno mehanički.

2.2.4. U korpusu su zabilježeni i brojni primjeri skraćivanja koji se u praksi nekih korisnika poruka pišu s tačkom, a u praksi drugih bez tačke. Takve su kratice: *bibl.* i *bibl* – biblioteka, *br* i *br.* – broj, *kred* i *kred.* – kredit, *mes* i *mes.*, *mess* i *mess.* – Messenger, *mob* i *mob.* – mobitel, *pon* i *pon.* – ponedjeljak, *ut* i *ut.* – utorak. U porukama je uvijek dovoljno kontekstualnih ili kotekstualnih podataka pa se pisanje ili izostavljanje tačke na kraju skraćenice ne odražava na razumijevanje poruke.

2.2.5. Skraćenica osnovnog oblika *poz* ‘pozdrav’ i ‘pozdraviti’ u *Korpusu* ima više varijacija. Osim navedene verzije bez tačke, ima i verziju *poz.* te verzije s umnoženim završnim grafemom *z*: *pozz*, *pozzz*, *pozzzz*. Verzija s umnožavanjem suglasnika *z* na završetku izraziti je tekstizam. Umnožavanje finalnog suglasnika u kratici „može biti izraz tendencije ka ekspresivnom izražavanju ili ka jezičkoj igri” (Šehović 2012: 109). U nekim slučajevima autori poruka završno *z* zamjenjuju sa *y*: *pozz* > *poyy*, što je korak dalje u izvedbi jezičke igre: autori tobože zbog navike prstiju greškom pišu slovo *y*, koje se na “engleskim” tipkovnicama nalazi na mjestu na kome se na “bosanskima” nalazi slovo *z*.

2.2.6. Verzije s tačkom i bez tačke ima i kratica za *Sarajevo* (*sa* i *sa.*). Ta kratica pokazuje i varijacije u pogledu velikih i malih slova: *Sa* i *SA*.

Izrazitu varijabilnost pokazuje i kratica za *internet*: *int*, *inter*, *inter.*, *intern*, *intern.* – pri čemu se u jednom slučaju u istoj poruci miješaju *inter.* i *intern.* (poruka 05315).

2.2.7. U velikom broju primjera kratice nastale od jedne riječi pišu se bez tačke na kraju. To je protivno normativnim preporukama, ali ne umanjuje razumijevanje u konkretnim kontekstima. Mnoge takve kratice odnose se na geografske nazive: *hadz* – Hadžići, *hr* – Hrasno, *IST* – Istanbul, *mo* – Mostar, *vog* – Vogošća. U ovu grupu može se svrstati i kratica *D* – Divan (naziv kafića na Bašćaršiji). U nekim se primjerima ostvaruje veća raznolikost u pogledu velikih i malih slova: *ro*, *RO*, *Ro* – Rožaje. U primjeru *bulj* – Buljakov Potok (nestandardni oblik od *Boljakov Potok*) naziv od dvije riječi, netipično, sveden je na početak prve.

Često se ovaj tip kratica odnosi na školske ili akademske predmete: *fiz* – fizika, *geo* – geografija, *hem* – hemija, *mat* – matematika, *morf* – morfologija.

Ostale kratice ove vrste odnose se na pojave značajne za svakodnevni život koje autori poruka imaju potrebu često spominjati: *amf* i *amfi* – amfiteatar, *dog* – dogovor (ali i dogovoriti), *ep* – epizoda, *inf* i *info* – informacija, *inst* i *insta* – Instagram, *kanc* – kancelarija, *konf* – konferencija, *korep* – korepeticija, *kr* – kredit (ali i krenuti), *lit* – litar (uz *l*), *mi* – minuta (možda je greška; uz standardnojezičko *min*), *mj* – mjesec, *pj* – pjesma, *prob* i *probl* – problem, *prof* – profesor / profesorica, *rodj* – rođendan, *sk* – škola, *sl* – sladoled, *tel* – telefon, *vib* – Viber, *vr* – vrijeme, *wiki* – Wikipedija, *z* – zdravlje (u: dom zdravlja), *zam* – zamrzivač, *zg* – zgrada.

2.2.8. Sljedeći važan mehanizam skraćivanja jedne riječi u SMS diskursu jeste svođenje na prvo slovo i još neka za značenje značajna slova u unutrašnjosti ili na kraju riječi. U nekim od tako skraćenih riječi snažno se osjećaju šavovi između morfema ili vezanih osnova: *Bg* – Beograd, *eeg* – elektroencefalogram, *ekg* – elektrokardiogram, *Fb* i *fb* – Facebook, *IG* i *ig* – Instagram, *TS* – trafostanica, *TV* i *tv* – televizija, *UZV* i *uzv* – ultrazvuk, *WA*, *wa* i *wapp* – WhatsApp, *vc*, *wc* – ‘water closet’, *yt* – YouTube.

2.2.9. Druge se, pak, skraćuju po tradiciji ili navici. Obično su to dvoslovne skraćenice geografskih naziva: *Gž* – Goražde, *Pg* – Podgorica, *Tz* i *tz* – Tuzla, *VG* i *Vg* – Vogošća, *Zg* – Zagreb. One su u nekim slučajevima korištene kao autooznake i često se koriste u ukrštenim riječima. U novijim pravopisima bosanskog jezika te se skraćenice ne navode, ali se za njih može izvesti normativna preporuka po analogiji sa skraćenicama za imena država, npr. *AF* i *AFG* – Afganistan, *AL* i *ALB* – Albanija, *ITA* i *IT* – Italija, *POL* i *PL* – Poljska (usp. Halilović 2017: 96, R. Bulić 2022: 405): treba ih pisati velikim slovima i bez tačke na kraju.

2.2.10. Ukoliko se navedene skraćenice mogu deklinirati, pravopisi preporučuju da se na oblike različite od osnovnog doda crtica i sufiks napisan malim slovima, kao prilikom deklinacije skraćenice *TV*: *G TV-a*, *D TV-u...* Tako je u zabilježenom primjeru *VG* – *I VG-om*. Međutim, u istraživanom korpusu SMS poruka pojavljuju se i drukčiji načini zapisivanja deklinacije skraćenice, naprimjer: *tv* – *L tvu*, *wc* – *L wc-u*, *yt* – *L ytu*. Nestandardni i neobični načini zapisivanja deklinacije potvrđeni su i kod skraćenica nastalih od više riječi, o čemu će biti govora kasnije.

2.2.11. U standardnom bosanskom jeziku manji broj riječi može se skratiti i svesti na grupu slova, ali za razliku od skraćenica opisanih u prethodnom odlomku, koje se sastoje od početaka morfološki prepoznatljivih dijelova riječi ili su dvoslovne i tradicionalno poznate – u ovima su slova koja se zadržavaju u skraćenici suglasnici. U mnogim se primjerima zadržavaju svi suglasnici, tako da se skraćivanje *de facto* svodi na izostavljanje samoglasnika. „Samoglasnici se očigledno smatraju manje važnim od suglasnika za prenošenje informacije” (Šehović 2012: 109). Tako su nastale sljedeće skraćenice od imenica: *brt* – brat, brate, *dbr* – Dobrinja, *jzr* – jezero, *mdrs* – medresa, *mtm* – matematika, *rtg* – rendgen (< Rentgen < Röntgen), *skl* – škola, *whts* – WhatsApp. Ovaj je način skraćivanja popularan u SMS porukama i kod drugih vrsta riječi. Tako nastale skraćenice mogu se smatrati tekstizmima.

U jednoj je poruci potvrđeno dodavanje gramatičkog sufiksa na tako nastalu skraćenicu: *Bgu* – Bogu (“Hvala Bgu....sretno” /04286/).

Skraćenice *hz.* – hafiz, *dr* i *dr.* – doktor, *wp* – WhatsApp nastale su svođenjem na početno i završno slovo.

2.3. Skraćenice nastale od više riječi pokazuju slične varijacije u oblicima i odnose prema skraćivanju u standardnom jeziku kao i one nastale od jedne riječi. Neke su nastale skraćivanjem riječi iz stranih jezika, najviše engleskog, rijetko latinskog, grčkog i drugih jezika; nekad su preuzete izravno iz stranog jezika ili međunarodne komunikacije, a nekad su strane riječi skraćene na govornom prostoru bosanskog jezika. Takve se skraćenice skoro isključivo čitaju kako su napisane ili se slovkaju, a „čak je moguće da ih govornici koriste (izgovaraju i pišu) u skraćenom obliku, a da i ne znaju od kojih su riječi skraćene” (R. Bulić 2022: 406).

2.3.1. U korpusu smo prepoznali sljedeće skraćenice od više stranih riječi: *AEK* – Athlitiki Enosis Konstantinoupoleos (fudbalski klub), *BBI* i *bbi* – Bosnia Bank International, *bf* – best friend, *cd* – compact disc, *cips* – Citizens Identity Protection System, *CM* i *cm* – Cosmetic Market, *CT* – computed tomography, *cv* – curriculum vitae, *dm* – Drogerie Markt, *DVD* – digital video disc¹¹, *FFC* – Final Fight Championship, *GTA* – Grand Theft Auto (videoigra), *ISO* – International Organization for Standardization, *P.s.* i *Ps.* – post scriptum, *PDF* i *pdf* – portable document format, *SCC*, *Scs* i *scc* – Sarajevo City Center, *SMS* i *sms* – Short Message Service, *USB* i *usb* – universal serial bus.

¹¹ Skraćenicu *DVD* možemo tumačiti i kao ‘digital video disc’ ili ‘digital versatile disc’ i kao ‘digitalni videodisk’ ili ‘digitalni višenamjenski disk’ (usp. R. Bulić 2022: 415). U prvom slučaju treba je čitati [dī-vī-dī], a u drugom [dē-vē-dē].

Skraćenica *UK* može se tumačiti i kao ‘Ujedinjeno Kraljevstvo’ i kao ‘United Kingdom’, a kontekst ne nudi nikakvih argumenata za davanje prednosti jednom ili drugom tumačenju.

2.3.2. Skraćenice nastale od više riječi bosanskog jezika tvore se istim mehanizmima i pokazuju iste tipove varijacija kao i one stranog porijekla. U korpusu su prepoznate sljedeće: *AG* – Arhitektura i građevina (studentski klub), *AP* i *Ap* – Alipašino Polje, *Bht* – Bosanskohercegovačka televizija, *BiH* i *bih* – Bosna i Hercegovina, *bihamk* – Bosanskohercegovački auto-moto klub, *BKC* i *bkc* – Bosanski kulturni centar, *CK* – Crveni križ, *cmz* i *cmz* – Centar mentalnog zdravlja, *CZK* – Centar za kulturu, *d.o.o.* i *doo* – društvo ograničene odgovornosti, *DDD* – dezinfekcija, dezinfekcija, deratizacija, *DDK* – dobrovoljno darivanje krvi, *DIP*, *Dip* i *dip* – Dijagnostika i poliklinika, *dkr* – Društvo, kultura i religija (školski predmet), *FIN* – Fakultet islamskih nauka, *GHB* i *ghb* – Gazi Husrev-begova biblioteka, *GO* – godišnji odmor, *Hg* i *hg* – historijska gramatika, *ISSS* – Informacioni sistem studentskih službi, *IZ* – Islamska zajednica, *KM*, *Km* i *km* – konvertibilna marka, *ksc* – Katolički školski centar, *MSS* – Mješovita srednja škola, *Mup* i *mup* – Ministarstvo unutrašnjih poslova, *NP* – Novi Pazar, *NPP* – nastavni plan i program, *NV* – nastavničko vijeće, *OO* – općinski odbor, *OV* – odjeljsko vijeće, *pm* – pička materina, *pmf* – Prirodno-matematički fakultet, *Rs* – Republika srpska, *RTV* i *rtv* – radiotelevizija, *TVSA* – Televizija Sarajevo, *untz* – Univerzitet u Tuzli, *ZOT* – zadatak objektivnog tipa.

2.3.3. U *Korpusu* je zabilježen i primjer skraćenice koja je, prema napomeni informanta, namjerno napisana s greškom i ima izraženu ludičku funkciju: *pijo* < *PIO* – Penzijsko i invalidsko osiguranje (02894).

2.3.4. U nekim porukama skraćenice su upotrijebljene u kosim padežima, a gramatički se nastavci obično dodaju na nenormirane i neobične načine. Sve skraćenice koje su potvrđene u takvim oblicima u standardnom se bosanskom jeziku pišu svim velikim slovima, a padežni nastavak malim slovom i od osnove odvojen crticom. Tako je upotrijebljen jedino genitiv *IZ-a* (< Islamska zajednica): „Možeš li provjeriti na internetu da nisu možda objavljeni rezultati za onaj konkurs *IZ-a* ‘Dova u mjesecu ramazanu’?” (07789).

Sljedeće su skraćenice upotrijebljene u genitivu: *dipa*, *Mup-a*, *mupa*, *pmfa*, *RTVa*, *rtva*, *ZOTA*. U primjerima je očigledno na koji način skraćivanje i deklinacija odstupaju od norme. Vrijedi zapaziti oblik *ZOTA*¹² kao izuzetno rijedak primjer u

12 “Iz *ZOTA* sam imao 75/76 bodova.” (09596)

kome se gramatički nastavak piše velikim slovom i bez crtice uz osnovu. Takav oblik može zbuniti čitaoca i navesti ga na pomisao da je riječ o potencijalnoj skraćenici *ZOTA* (bez nastavka), a ne o genitivu skraćenice *ZOT*.

U dativu se koristi jedino skraćenica *Rsu* (< RS ‘Republika srpska’), a u instrumentalu skraćenice *CTom* (< CT) i *sms-om* (< SMS). Malo je više skraćenica upotrijebljenih u lokativu: *Apu* i *AP-u* (< AP ‘Alipašino Polje’), *Cmu* (< CM ‘Cosmetic Market’), *dmu* (< DM ‘Drogerie Markt’), *pdf-u* (< PDF) i *sccu* (< SCC ‘Sarajevo City Center’).

2.3.5. Kao posebnu grupu imenskih skraćenica izdvojiti ćemo skraćenice koje sadrže broj: *mp3*, *3G*, *3g*, *4G* i *sk4*. Od njih se jedino posljednja ponekad u izgovoru koristi dekodirana: *Sport klub 4*, a ostale se izgovaraju isključivo kao skraćenice, pri čemu se broj, naravno, čita kao puna riječ. U *Korpusu* je zabilježena upotreba genitiva skraćenice *3g* u obliku *3ga* (“Mislim da mi je nestalo *3ga* jer neće nigdje poruka da se posalje :)” /04734/).

2.3.6. U *Sarajevskom korpusu* nismo pronašli nijednu riječ bosanskog jezika u kojoj bi se brojka koristila kao logogram ili se ugrađivala u veću jedinicu po principu rebusa. Literatura o jeziku SMS poruka u drugim slavenskim jezicima navodi veoma malo primjera za ovu pojavu u slavenskim jezicima. Takvi su primjeri *nejldussi* < **nejjednodušši** ‘najjednostavniji’ u češkom (Hašová 2002); *o5* < **opät** ‘opet’ u slovačkom (Tichá 2004); *u3, ju3* < **jutri** ‘sutra’, *5ek* < **petek** ‘petak’ u slovenskom (Michelizza 2008); *3maj sie* < **trzymaj się** ‘čuvaj se’ u poljskom (usp. *Welsh Textspeak* 2009); *u3povala* < **utripovala** u srpskom (Polovina, Jelić 2020: 338) i sl. S druge strane, engleski ima obilje logograma i skraćenica tipa rebusa (usp. Crystal 2008: 37–41, 189–198).

2.4. Skraćenice nastale od pridjeva manje su brojne u SMS-ovima na bosanskom jeziku nego imenske, ali i one nastaju raznovrsnim mehanizmima skraćivanja. One u porukama obično imaju funkciju atributa ili stoje kao supstantivat, odnosno ostatak sintagme *pridjev + imenica* iz koje je imenica izostavljena.

2.4.1. Najviše pridjevskih skraćenica nastaje svodenjem riječi na početak, nekad s tačkom na kraju, a nekad bez nje: *aut* – autobuska (stanica), *bos.* – Bosanski (sveska iz bos.), *elek.* – elektronske, *eng* i *engl.* – engleski, *franc.* – francuski, *graf* – Grafička (škola), *I* – Istočno (Sarajevo), *lat* – latinski, *med.* – medicinski (ali i medicina), *obj*

– objektivno (ali i objasniti), *ovj.* – ovjerena (kopija), *soc.* – socijalni (radnik), ali i Socijalno (dio Sarajeva), *tram* – tramvajska (stanica), ali i tramvaj, *v.* – veliki (odmor), *zk* – zemljišnoknjižni (izvadak).

U ovu grupu svrstat ćemo i skraćenicu *i sl* – i slično, koja se u standardnom jeziku koristi s tačkom, a u *Korpusu* je potvrđena i bez tačke.¹³

Pridjev *sljedeći* skraćuje se na više načina: *slj*, *slj.* te *sled*, što stoji umjesto nestandardnog *sledeći* i *sl*, *sl.*, što se može tumačiti i kao skraćivanje nestandardnog *sledeći* i kao mehaničko prekidanje riječi usred digrafa *lj*.

Skraćenicom *sig* skraćuju se pridjev *siguran* i prilog *sigurno*, a pridjev *siguran* skraćuje se i kao *sigg*. Skraćenice nastale takvim mehanizmom skraćivanja su tekstizmi, koji, kako je već spomenuto, nastaju i od imenica.

2.4.2. Skraćivanje svođenjem na početna slova prepoznatljivih dijelova riječi prisutno je u skraćenicama *bh* – bosanskohercegovački, *bhs* – Bosanski, Hrvatski i Srpski (akademski predmet), *PP* i *pp* – protupožarna (zaštita).

2.4.3. Svođenje riječi na niz suglasnika, odnosno izostavljanje svih samoglasnika i ponekog suglasnika prisutno je u skraćenicama *bzvz* – bezveze i *stsl* – Staroslavenski (akademski predmet).

Riječ *bezveze* također se pojavljuje u skraćenom obliku *beze*, koji se može čuti i u razgovornom jeziku, doduše rijetko, ali ga na osnovu usvojene metodologije ne možemo proglasiti skraćenicom. Inače, noviji pravopisi bosanskog jezika registriraju riječ *bezveze*, ali kao prilog (usp. Halilović 2017: 198, R. Bulić 2022: 487). Ona može biti prilog (*Ona bezveze pjeva*), ali može biti i pridjev (*Džemper mu je bezveze*), i to indeklinabilni. U novijim radovima u kojima se razmatraju indeklinabilni pridjevi (Bulić 2009; Marković 2010: 79–80) ne spominje se domaći indeklinabilni pridjev *bezveze*.

2.5. Zamjenice se u skraćenom obliku koriste u manje varijacija nego imenice i pridjevi, ali broj njihovih skraćenih upotreba nije zanemariv. Uglavnom se skraćuju

13 Sintaksičke okoline u kojima se skraćunica *i sl* koristi u *Korpusu* upućuju na zaključak da je riječ *slično* u njima pridjev u akuzativu: „Pajdi ja sam završio onu metodologiju poslat cu xxxxxxxx da svoje malo sredi, font prpred i sl.” (00628); „Ne bi bilo lose da mi poneses sve sto imas za taj predmet (predavanja i sl) da iskopiram jer ja nemam fkt apsolutno nista.” (01790); „U petak navecer sam dosla u Xxxxxx, tako da sam skroz zaboravila na mobitel, drustvene mreze i sl.” (02383). Zato navedenu skraćenicu predstavljamo na ovom mjestu. Teorijski je moguće je da se pridjev *slično* u drugim okolinama ostvaruje u drugom padežnom obliku, naprimjer: *Bavili su se transportom, trgovinom, ugostiteljstvom i sličnim*. Moguće je da se prethodni primjer i drukčije završi: *Bavili su se transportom, trgovinom, ugostiteljstvom i slično*. Takvo bi tumačenje podržalo stav da je riječ *slično* u spomenutoj konstrukciji prilog.

lične zamjenice. Jedini skraćeni oblik nelične zamjenice je *nis* – ništa (06523, 09834, 09889).

2.5.1. Lične zamjenice u nominativu kratke su same po sebi i ne pojavljuju se njihovi skraćeni oblici. Međutim, pojavljuju se skraćenice od njihovih kosih padeža: *mn* – mene ili meni, *tb* i *tbe* – tebe, *tbm* – tobom.

2.5.2. Osim u slobodnom obliku, lične zamjenice koriste se i u skraćenicama koje nastaju od spojeva naglašenih riječi i klitika. Mehanizam skraćivanja u tom slučaju uvijek je izostavljanje samoglasnika. Jedini zabilježeni primjer u kome je zamjenica akcentogena riječ jeste *ktb* – kod tebe. U drugim slučajevima skraćenica predstavlja spoj enklitičkog oblika lične zamjenice i oblika imenice, naprimjer: *Bgm* i *bgm* – Boga mi ili bogami¹⁴, *Bgt* i *bgt* – Boga ti ili bogati, *Bgte* – Bog te, *mjkt* – majke ti – ili spoj oblika lične zamjenice i glagola: *jbg* – jebi ga ili jebiga, *jbt* – jebo te.

2.6. Jedini potvrđeni primjeri skraćivanja brojeva bez upotrebe cifri jesu *dr* i *dr* – drugi.

2.7. Glagoli se u SMS porukama skraćuju na dva načina: svođenjem na početak ili izostavljanjem samoglasnika.

2.7.1. Među skraćenicama glagola u kojima je riječ svedena na početak neke se završavaju tačkom, a u nekima tačka nije napisana. Zabilježeni su sljedeći primjeri takvih skraćenica: *azur* – ažurirati, *deakt* – deaktivirati, *dog* – dogovoriti (ali i dogovor), *kont* – kontati, *kr* – krenuti (ali i kredit), *mor* – morati, *nap* – napraviti, *naz* i *nazz* – nazovi, *nez* i *nezz* – ne znam, *obj* – objasniti (ali i objektivno), *odg* – odgovoriti (“iz tog razloga ti nisam mogla odg” /01937/) i odgovarati (“gdje ti odg?” /05034/), *odz* – odzvoniti, *op* – opasti (“Eee zeno sta ima kako si jutros jel pritisak ista op” /00373/), *pogl* – pogledati, *pos* – poslati, *poz* – pozdraviti (ali i pozdrav), *proz* – prozvati, *ucl* – učlaniti, *upal* – upaliti, *vid* – vidjeti, *zab* – zaboraviti, *zaj* – zajebavati.

2.7.2. Skraćivanje glagola izostavljanjem samoglasnika dešava se skoro isključivo u oblicima *prezenta* – jedini izuzetak je *nmj* – nemoj, koji nije oblik prezenta. Skraćivanje se dešava i u potvrdnim i u odričnim oblicima.

14 U standardnom bosanskom jeziku pravi se razlika između čestica *bogami* i *bogati* i spojeva riječi *Boga mi* i *Boga ti*. O tome više vidjeti u normativnim priručnicima (usp. R. Bulić 2022: 189, 497). Malo detaljnija analiza razlika spomenutih riječi i konstrukcija može se pronaći u H. Bulić (2022: 89–93), ali čini se da ni tu nije rečeno sve što bi se o ovoj temi moglo reći.

Primjeri skraćivanja potvrdnih oblika su *hocs* – hoćeš, *mlm* – molim, *mrm* – moram, *msm* – mislim, *mzs* – možeš. U ovu grupu ide i skraćenica preuzeta izravno iz engleskog jezika ili međunarodne komunikacije *pls* – please ‘molim (te)’, koja ima i bosansku verziju *plz*, prilagođenu izgovoru.

Odrični oblici glagola krata se u sljedećim primjerima: *nmg* i *nmgu* – ne mogu, *nmz* – ne može, *nmj* – nemoj¹⁵, *nmrs* – ne moraš, *nznm* – ne znam. Kako vidimo, većinom se skraćuju oblici modalnih glagola.

2.8. Manji broj priloga koristi se u SMS porukama u skraćenom obliku, ali neki od njih su frekventni u *Korpusu*. To se naročito odnosi na vremenske priloge čije su skraćenice tvorene izostavljanjem samoglasnika: *dns* – danas, *str* – sutra, *vcr*, *vcrs*, *včrs* – večeras. Isti način tvorbe primijenjen je i u skraćenicama količinskih priloga *cc* i *cca* – cirka te *klk* – koliko. Ostali skraćeni oblici priloga zapaženi u *Korpusu* tvore se svođenjem riječi na početak, s tačkom ili bez nje: *iskr* – iskreno, *log* – logično, *maks* i *max* – maksimalno, *ozb* – ozbiljno, *sig* i *sig.* – sigurno (*sig.* znači i siguran), *ugl* i *ugl.* – uglavnom.

Skraćenice nekih priloga i priložnih izraza iz engleskog jezika ušli su u SMS komunikaciju na bosanskom jeziku u gotovu obliku iz jezika izvora ili iz međunarodne komunikacije. Takvi su: *asap* – as soon as possible ‘što prije’, *btw* – by the way ‘uzgred’, *O. K.*, *OK*, *ok* – all correct, sve uredu, *ofc* – of course ‘naravno’.

Jedini primjer upotrebe brojke kao logograma (u značenju cijele riječi koja nije broj) zabilježen je u priložnom izrazu *2 bad < too bad* ‘baš šteta (dosl. baš loše)’ (09929).

2.9. Prijedlozi nisu riječi koje se obično koriste u skraćenom obliku. Jedini primjer skraćivanja prijedloga zabilježili smo u skraćenom prijedložno-padežnom izrazu *ktb* – kod tebe, koji smo već spomenuli prilikom predstavljanja skraćivanja zamjenica.

2.10. Veznici i izrazi s funkcijom povezivanja (junktori)¹⁶ također nisu skloni skraćivanju. U *Korpusu* su registrirana svega dva primjera: skraćenica *tkd* – tako da, nastala izostavljanjem samoglasnika, te *tj* i *tj.* – to jest, nastala svođenjem na prva slova prepoznatljivih dijelova izraza, čija je verzija s tačkom dio standardnog bosanskog jezika.

15 O kategorijalnom statusu riječi *nemoj* ne postoji jedinstveno mišljenje među gramatičarima. Prema nekim mišljenjima je *čestica* (usp. Stevanović 1974: 105, Marković 2012: 445), a prema nekima *glagol* (usp. Riđanović 2015: 138, H. Bulić 2022: 99–101).

16 Više o razlikovanju termina *veznik* i *junktor* v. u Bulić (2013) i Bulić (2021).

2.11. Čestice koje se koriste u skraćenom obliku nisu brojne, ali se relativno često koriste. Najčešće se skraćuju modalne čestice, i to mehanizmom izostavljanja samoglasnika: *fkt* – fakat, *mzd* – možda, *vjv* – vjerovatno. Takva je i engleska skraćenica *myb* – maybe ‘možda’. Skraćenica *ustv* – ustvari – nastala je finalnom elizijom (svođenjem na početak riječi), a *npr* i *npr*: – naprimjer – zadržavanjem početaka prepoznatljivih cjelina unutar riječi. Kraćenje čestice *bogami* spominjali smo uz opis kraćenja zamjenica, a o čestici *akobogda* bit će riječi u odlomku o kraćenju rečenica.

2.12. U SMS porukama na bosanskom jeziku ponekad se skraćuju cijele rečenice, klauze ili “ekvivalenti rečenica”. Ovdje nemamo namjeru preciznije se baviti definiranjem rečenice – to je svakako pitanje s kojim cjelokupna sintaksa još nije načisto. “Ekvivalentima rečenica” smatrat ćemo ostvarene (zapisane) dijelove rečenica, odnosno iskaze koji ne sadrže predikat, ali posjeduju samostalnost – u pisanju naglašenu interpunkcijom, a u izgovoru intonacijom.¹⁷ Tipični primjeri “ekvivalenta rečenice” jesu pozdrav za zatvaranje dijaloga *lijep pozdrav* ili slične jedinice porijeklom iz orijentalnih jezika, kakve su *alejkumusselam*, kojom se odgovara na islamski pozdrav selam, ili *džellešanuhu*, koja se koristi sa značenjem ‘Neka je slavno Uzvišeno Biće Njegovo’ (Halilović 1996: 221).

2.12.1. Ranija istraživanja skraćenica u SMS porukama na bosanskom jeziku dovela su do različitih rezultata u pogledu kraćenja cijelih rečenica. A. Šehović (2012: 110) navodi da u korpusu koji je istraživala „još uvijek nisu zabilježene kratice skupa riječi dužine rečenice”. U novijem istraživanju skraćivanja riječi na internetskim forumima ista autorica tvrdi da u njenom korpusu nema potvrda za skraćivanje „skupa riječi dužine rečenice”, ali navodi da potvrde takva skraćivanja u našem jeziku postoje te navodi primjere “*amr* (= ako me razumiješ), varijanta engleske verzije IYKWIM (if you know what I mean), i *bm*k (= boli me kur...)” (Šehović 2016: 411). S druge strane, većina skraćenica koje navodi E. Klimentić (2016: 14) predstavljaju skraćenice klauza ili rečenica: *APP* – Ako prođe, prođe, *POS* – Pucam od smijeha, *AMR* – Ako me razumiješ, *NMP* – Nemam pojma, *SAJB* – Sorry ako je bilo, koja se koristi „u slučaju kada se jedna poruka, obavijest, pošalje više puta” (ibid.).

2.12.2. U našem korpusu najviše je skraćenih pozdrava, a skoro svaki od njih ima više varijacija. Prije svega takav je islamski pozdrav selam, koji ima skraćene varijante *selam al* i *Selam al.*, a u standardnom se jeziku piše kao *es-selamu alejkum*,

¹⁷ Ovdje je prikladnije upotrijebiti uvjetni termin *ekvivalent rečenice* nego uvriježeni termin *iskaz*, jer *iskaz* može sadržavati predikat.

selam alejkum ili *selamun alejkum* (usp. R. Bulić 2022: 594). Odgovor na selam u standardnom se jeziku piše *alejkumu selam* i *alejkumus-selam*, a u korpusu se pojavljuje skraćen na sljedeće načine: *A. selam*, *A.selam*, *A. s.*, *A.s.*, *Al selam*, *Als*, *Alj sel*, *Aselam te ve a selam*, *w selam* i *Ws*, što je skraćeno od *ve alejkumu selam* ili *ve alejkumus-selam*. Dijalozi se često zatvaraju pozdravom *mahsuz selam*, a on se skraćuje kao *MS*, *M. S*, *ms* ili *M. selam*.

2.12.3. Veliku raznovrsnost formi skraćivanja pokazuje izraz *lijep pozdrav*, koji se upotrebljava na kraju poruka s formalnim tonom. Skraćuje se na sljedeće načine: *L. P*, *L.p.*, *LP*, *Lp*, *lp*, *lp.*, a čini se da se taj pozdrav u SMS korpusu koristi kao formalni parnjak neformalnim oblicima *poz.*, *poz*, *pozz...*

2.12.4. Skraćenice *BŠMO*, *B Š M O*, *B.Š.M.O.*, *B. Š. M. O.*, *BSMO* stoje umjesto bajramske čestitke *Bajram šerif mubarek olsun*. Tipični odgovor *ARO* – Allah razi olsun – nije potvrđen u *Sarajevskom korpusu*.

2.12.5. Izostavljanjem samoglasnika nastaju skraćenice *nmvz* – nema veze i *lkn* – lahku noć. Svođenjem na početke prepoznatljivih dijelova tvore se *LN* – lahku noć, *HB* i *hB* – hvala Bogu, *dz.s.* – džellešanuhu, *tjt* – to je to, *vtp.* – volim te puno. Kombinacijom navedenih dvaju postupaka nastala je skraćenica *bzs* – Bože sačuvaj (01320).

2.12.6. Najčešće korištena skraćenica u SMS porukama na bosanskom jeziku jeste skraćenica *aBd*, koja znači ‘ako Bog da’. Govoreći o budućnosti, autori poruka obično iz pobožnosti ili vjerskog uvjerenja ili pak kao čistu pragmatičku ogradu “za svaki slučaj” koriste izraz *ako Bog da*, česticu *akobogda* ili neku od njihovih skraćenica: *aBd*, *abd*, *ABD*, *Abd*, *aBda*, *abg*, *akb*, *akbg*, *akoBda*. H. Bulić (2019: 209) smatra da je ta skraćenica „jedan od simbola bosanskog jezika u digitalnom dobu, koji još nikako da se probije do normativnih priručnika”. Međutim, u *Bosanskom pravopisu* Refika Bulića (2022: 394) skraćenice *aBd* (‘ako Bog da’) i *abd* (‘akobogda’) postale su predmet normiranja. Za skraćenicu *aBd* navodi se da, iako je prigodna, ona ipak “za razliku od ostalih skraćenica iz ove skupine ima tendenciju širenja u ograničenim vrstama pisanih tekstova (dopisivanju, pisanju dnevnika, raznih planova i sl.)” (ibid.). Autor je tretira kao skraćenu rečenicu i preporučuje da se u rečenici od ostatka teksta odvaja ili ne odvaja zarezima na isti način kako bi se postupalo i u slučaju kad ne bi bila skraćena. Autor također preporučuje da se skraćenica *aBd* uopće ne koristi na

početku rečenice. Ova je skraćenica zasad najbolji primjer djelovanja SMS diskursa na oblikovanje standardnog jezika.

2.12.7. Nekoliko skraćenica rečenica ili “ekvivalenata rečenica” zabilježenih u *Korpusu* preuzete su iz engleskog jezika ili međunarodne komunikacije. Takve su, naprimjer: *lol* – laughing out loud ‘grohotom se smijem’, *SOS* – signal za pomoć zasnovan na Morzeovu alfabetu, *thx* – thanks ‘hvala’, *ty* – thank you ‘hvala’, *Yolo* – you only live once ‘samo jednom se živi’. Njih nećemo posebno komentirati.

3. ZAKLJUČAK

U dosadašnjem izlaganju predstavili smo rezultate analize skraćenica upotrijebljenih u *Sarajevskom korpusu SMS poruka na bosanskom jeziku* (Bulić i dr. 2023). U analiziranim porukama potvrđena je upotreba velikog broja skraćenica koje su raznovrsne po porijeklu, mehanizmima skraćivanja, morfološkim i sintaksičkim osobinama. Također je pokazano da se iste riječi i konstrukcije mogu skraćivati na više različitih načina.

Najčešći način nastanka skraćenica u *Korpusu* jeste finalna elizija, odnosno izostavljanje završnog dijela riječi i svođenje na početni dio. Skraćenice nastaju i svođenjem riječi na prvo slovo i još neka za značenje značajna slova u unutrašnjosti ili na kraju riječi. Tako se mogu skraćivati i rečenice. Potvrđeno je da se skraćivanje u nekim slučajevima vrši potpuno mehanički.

U literaturi o jeziku SMS poruka na engleskom, pa i na slavenskim jezicima, kao izrazit oblik tekstizma spominju se skraćenice nastale upotrebom brojki i slova kao logograma (naprimjer u engleskom *2b* ‘to be’) ili njihovim uključivanjem u kombinacije koje se dekodiraju kao rebusi (naprimjer u engleskom *gr8* ‘great’). U korpusu nije pronađena nijedna riječ bosanskog jezika u kojoj bi se brojke i slova koristili na takav način.

Značajna karakteristika skraćivanja u SMS porukama na bosanskom jeziku jeste i značenjski nemotivirano umnožavanje grafema na kraju pojedinih skraćenica, naprimjer, *pozz* – pozdrav, *sigg* – siguran i sl.

Skraćenice se u nekim porukama tvore i koriste u skladu s normativnim preporukama, ali u većini slučajeva ne vladaju se u skladu s pravopisnom normom bosanskog jezika. Varijacije su najočiglednije u vezi s upotrebom velikih i malih slova te u upotrebi ili izostavljanju tačke na kraju skraćenice. U SMS porukama su veoma

česte nestandardne i neobične deklinacije skraćenica.

Važna osobina jezika SMS poruka jesu skraćenice koje nastaju tako što se iz riječi ili spoja riječi izostave samoglasnici, ponekad i neki suglasnici te se svedu samo na neke suglasnike. Takve su skraćenice u *Sarajevskom korpusu* raznolike i frekventne.

Neke su skraćenice nastale od stranih riječi ili rečenica. U nekim su slučajevima preuzete iz stranih jezika ili međunarodne komunikacije u gotovu obliku, a neke su nastale na govornom prostoru bosanskog jezika.

Najupečatljivija skraćenica u SMS porukama na bosanskom jeziku jeste *aBd* – ako Bog da. Ona u *Korpusu* ima više varijacija: *abd, ABD, Abd, aBda, abg, akb, akbg, akoBda*, a njena upotreba odavno izlazi iz diskursa SMS poruka i koristi se u različitim vrstama tekstova pa je napokon i normirana u *Bosanskom pravopisu* R. Bulića (2022). To je najznačajniji primjer djelovanja SMS diskursa na standardni bosanski jezik.

IZVOR

1. Bulić, Halid, Elma Durmišević, Azra Hodžić-Čavkić, Enisa Ivojević, Azra Ahmetspahić-Peljto, Belmin Šabić (2023), *Sarajevski korpus SMS poruka na bosanskom jeziku*, Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Sarajevo

LITERATURA

1. Antolič, Sanja (2014), "Jezik mladostnikov v SMS-ih v zadnjem triletju osnovne šole", diplomsko delo, Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Maribor
2. Bulić, Halid (2009), "Indeklinabilni pridjevi u bosanskom jeziku", *Pismo* VII/1, Sarajevo, 26–52.
3. Bulić, Halid (2013), "Veznici i junktori u bosanskom jeziku – teorijsko i terminološko razgraničenje", *Bosnistika plus*, I/1, 31–47.
4. Bulić, Halid (2019), "Knjiga o SMS porukama i njihovu utjecaju na jezik" (prikaz knjige David Crystal, *Txtng: The Gr8 Db8*, Oxford University Press, 2008, ix + 239 str.), *Pismo*, XVII, 208–217.
5. Bulić, Halid (2021), *Veznici u savremenom bosanskom jeziku*, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo

6. Bulić, Halid (2022), "Čestice bosanskog jezika i gramatička kategorija lica", *Sarajevski filološki susreti* 6, knj. 1, Sarajevo, 86–107.
7. Bulić, Halid (2023), "Predgovor", u: Bulić i dr., *Sarajevski korpus SMS poruka na bosanskom jeziku*, Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Sarajevo, vii–xv
8. Bulić, Refik (2022), *Bosanski pravopis*, Institut za bosanski jezik i književnost u Tuzli, Tuzla
9. Cougnon, Louise-Amélie, Cédric Fairon (eds.) (2014), *SMS Communication: A linguistic approach*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam - Philadelphia
10. Crystal, David (2008), *Txtng: The Gr8 Db8*, Oxford University Press, New York
11. Časar, Tina (2012), "Jezikovne uresničitve v SMS-ih", diplomsko delo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana
12. Frick, Karina (2017), *Elliptische Strukturen in SMS: Eine korpusbasierte Untersuchung des Schweizerdeutschen*, Walter de Gruyter GmbH, Berlin, Boston
13. Grebović, Selma (2003), "Skraćenice u bosanskom jeziku", *Pismo* I/1, Sarajevo, 59–71.
14. Halilović, Senahid (1996), *Pravopis bosanskoga jezika*, BZK Preporod, Sarajevo
15. Halilović, Senahid (2017), *Pravopis bosanskoga jezika*, 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Slavistički komitet, Sarajevo
16. Harper, Richard, Leysia Palen, Alex Taylor (eds) (2005), *The Inside Text: Social, Cultural and Design Perspectives on SMS*, Springer, Dordrecht
17. Hašová, Lucie (2002), "Lásky jedné esemesky", *Naše řeč*, 85 [online], <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7693>
18. Jovanov, Jane, Nataša Sarafova (2011), "Vlijanieto na kratkrite SMS poraki vrz sovremeniot makedonki jazik", *Godišen zbornik*, Filološki fakultet "Goce Delčev" Štip, 129–136.
19. Klimentić, Edna (2016), "Skraćenice u tekstualnim porukama", *Lingvazin* 4/1, 14–15.
20. Marković, Ivan (2010), *Uvod u pridjev*, Disput, Zagreb
21. Marković, Ivan (2012), *Uvod u jezičnu morfologiju*, Disput, Zagreb
22. Michelizza, Mija (2008), "Jezik SMS-jev in SMS-komunikacija", *Jezikoslovni zapiski*, 14/1, 151–166.

23. Polovina, Vesna, Gordana Jelić (2020), "Shortening and clipping in Serbian text messaging", *Anali Filološkog fakulteta*, 32/2, 321–343.
24. Riđanović, Midhat (2015), *Totalni promašaj lingvistike na zapadnom Balkanu*, autor, Sarajevo
25. Shameyeva, Sh. K. (2014), "Influence of SMS Abbreviations upon the Language: Pronunciation and Spelling of the Words in English, Kazakh and Russian", *Vestnik* 3(51), 66–71.
26. Stevanović, Mihailo (1974), *Savremeni srpskohrvatski jezik II*, drugo izdanje, Naučna knjiga, Beograd
27. Šehović, Amela (2012), "Skraćivanje riječi u kratkim tekstualnim porukama (SMS-ovima) na bosanskom jeziku", *Gradovrh, časopis za književno-jezična, društvena i prirodosnanstvena pitanja*, 9/9, 103–113.
28. Šehović, Amela (2016), "Skraćivanje riječi na internetskim forumima", u: Branko Tošović, Arno Wonisch (ur.), *Wortbildung und Internet*, Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität, Kommission für Wortbildung beim Internationalen Slawistenkomitee, Graz, 405–418.
29. Tagg, Caroline (2012), *The Discourse of Text Messaging: Analysis of SMS Communication*, Continuum International Publishing Group, London – New York
30. Tichá, Hana (2004), *SMS*, http://edu.fmph.uniba.sk/~winczer/Socialne_Apekty/TichaSMS.htm.
31. Važnik, Sergej (2006), "Belaruskaja mova ŭ Intèrnèce", *Acta Neophilologica* VIII, 79–89.
32. *Welsh Textspeak* (August 20, 2009), <https://languagehat.com/welsh-textspeak/>, posjećeno 1. 5. 2023.

ABBREVIATIONS IN SMS MESSAGES IN THE BOSNIAN LANGUAGE

Summary:

The paper presents the abbreviations used in SMS messages in the Bosnian language. Abbreviations recorded in the analyzed corpus are diverse in origin, shortening mechanisms, and morphological and syntactic features. Recognized abbreviations are first classified according to the type of shortened units – into abbreviations formed from words (nouns, adjectives, pronouns, numbers, verbs, adverbs, prepositions, conjunctions, particles) and abbreviations formed from groups of words, sentences, or utterances. Within the classes defined in that way, abbreviations are divided about the mechanism of shortening and described. Abbreviations in SMS messages are in some cases formed by the norms of the standard language but usually deviate from the standard forms. The same words and constructions can be abbreviated in several different ways, and abbreviations most often vary in terms of the use of upper and lower case letters as well as the writing or omission of a period at the end. Abbreviations are most often created by final elision, i.e. by omitting the end of the word and reducing the word to the beginning. They are also created by reducing the word to the first letter and some other meaningful letters inside the word or at the end of the word. In the corpus, not a single word of the Bosnian language was found in which numbers and letters are used as logograms or are incorporated into larger expressions that are read as rebuses. A particularly interesting phenomenon in shortening is the unmotivated multiplication of graphemes at the end of some abbreviations. A significant number of abbreviations created by dropping vowels and some consonants or reducing them to only some consonants are confirmed in the corpus.

Keywords: abbreviation; shortening; SMS; textism; Bosnian language

Adresa autora
Author's address

Halid Bulić
Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
halid.bulic@ff.unsa.ba

